

Over de grens tussen spanning, verhaal en bewijs.

De geschiedenis van de Bijlmerramp laat zich misschien het best begrijpen als een voortdurende spanning rondom grenzen. Geen fysieke grenzen — tussen vliegtuig en stad, veiligheid en risico — maar vooral grenzen tussen feiten en verhalen, tussen expertise en speculatie, tussen onderzoek en politiek, tussen journalistiek en dramatisering.

Precies daar loopt de rode draad van de afgelopen dertig jaar: in het langzaam vervagen van grenzen die in een zorgvuldig veiligheidsonderzoek juist scherp bewaakt zouden moeten blijven.

Deze website positioneert zich nadrukkelijk binnen het technisch-forensische domein. Ik trek duidelijke lijnen tussen wat aantoonbaar is en wat niet aantoonbaar is, tussen primaire bronnen en secundaire of latere interpretaties, tussen technische reconstructie en maatschappelijk (emotioneel) narratief. Dat zie je bijvoorbeeld in voortdurende verwijzingen naar data, analyses, rapporten en originele archiefstukken gecombineerd met de informatie en ervaringsgegevens en expertise van de oorspronkelijke bronnen. Inclusief media-analyse.

Daarmee probeer ik een grens te bewaken die in het publieke debat al snel en steeds sluipender verder vervaagde: de grens tussen bewijs en overtuiging.

Tegenover deze benadering plaats ik impliciet de werkwijze van Vincent Dekker en Pierre Heijboer en later ook de dramaserie *Rampvlucht*. Daar verschuift het zwaartepunt van technische verifieerbaarheid naar journalistieke en dramatische zeggingskracht. Daarin staat niet langer centraal wat bewezen is of kan worden, maar wat maatschappelijk overtuigend, verontrustend of moreel betekenisvol voelt.

Juist daarin ontstaat de spanning.

Dekker opereert vanuit een journalistieke reflex waarin inconsistenties, lacunes en onbeantwoorde vragen aanleiding vormen voor verder wantrouwen en hypothesen. Ikzelf daarentegen vertrekt vanuit de logica van luchtvaartveiligheidsonderzoek: een

conclusie moet reproduceerbaar, technisch verdedigbaar en bronmatig controleerbaar zijn. Waar de journalist ruimte laat voor suggestie, proberen onderzoekers en bijvoorbeeld medici, juist diezelfde onzekerheden te begrenzen.

Het conflict over het vermeende “extra rondje” boven Amsterdam, iets meer dan drie weken na het ongeval in oktober 1992, is daarvan misschien het eerste duidelijkste voorbeeld. Voor Dekker werd dat extra rondje een symbool van twijfel aan de overheid, mogelijk falen, geheimhouding en onverantwoord handelen. Het conflict over gevaarlijke stoffen, een jaar later in september 1993, een “vliegende chemiefabriek” en de semantische verschuiving van onduidelijkheden naar bewust verzwegen informatie, werd een tweede duidelijke voorbeeld van framing, misschien wel bewuste provocatie. Voor mijzelf en andere onderzoekers was het juist een voorbeeld van hoe een overtuigend narratief kon ontstaan ondanks het ontbreken van technisch of forensisch bewijs. De spanning lag niet alleen in de feiten zelf, maar in de vraag welke grens men accepteert tussen plausibele speculatie en aantoonbare werkelijkheid.

Diezelfde spanning zie je later terug in *Rampvlucht*, 30 jaar later en zelf na een parlementaire enquête die de wilde verhalen ontkrachtte. Wat in journalistieke vorm nog als vraag of vermoeden wordt gepresenteerd, krijgt in een dramaserie bijna vanzelfsprekend een emotionele en visuele werkelijkheid. Dramaturgie kent immers andere wetten dan technisch en forensisch onderzoek. Een dramaserie zoekt conflict, geheimen, spanning en morele tegenstellingen. Een ICAO Annex 13-onderzoek zoekt juist beperking van speculatie, verificatie van data en technische consistentie.

Volgens mij ontstaat precies daar een gevaarlijk grensgebied: wanneer fictie, journalistiek en maatschappelijke emotie zo sterk met elkaar verweven raken dat het publiek het onderscheid tussen reconstructie en dramatisering nauwelijks nog kan maken.

Tegelijk probeert ik mijn kritiek niet te laten ontaarden in een algemene aanval op journalistiek. Integendeel. Respect door voor zorgvuldige onderzoeksjournalistiek als essentieel onderdeel van een democratische samenleving is belangrijk. Maar ook daar loopt opnieuw een grens: kritische journalistiek blijft alleen geloofwaardig zolang zij

bereid blijft zichzelf te corrigeren wanneer nieuwe feiten beschikbaar komen. Maar zoveel nieuws is er helemaal niet. In feite bestonden de feiten al in het eerste jaar na de ramp en werden ze ook vastgelegd. Laten we zeggen sinds februari 1994. En nogmaals met een eenmalige reconstructie door de parlementaire enquête in 1999.

Daarom keert op de website steeds dezelfde gedachte terug: transparantie als antwoord op wantrouwen. Terug naar de feiten. Niet door meer retoriek, maar door documenten openbaar te maken, bronnen toegankelijk te houden en reconstructies controleerbaar te maken. Het PIN-systeem, de verwijzingen naar archiefstukken, de uitgebreide technische toelichtingen — ze vormen allemaal pogingen om de discussie terug te brengen binnen begrensde, verifieerbare kaders.

De ‘weg terugvinden’ voor een groot publiek is moeilijk. Want na tientallen jaren zijn veel verhalen onderdeel geworden van collectief geheugen, identiteit en maatschappelijke emotie. Sommige narratieven zijn cultureel sterker geworden dan de technische werkelijkheid waarop het onderzoek oorspronkelijk gebaseerd was.

Juist daardoor krijgt de Bijlmervliegramp vervolgens een bredere betekenis. Het verhaal gaat niet meer alleen over een vliegtuigongeval, maar ook over moderne samenlevingen die worstelen met grenzen: de grenzen tussen feiten en framing, tussen expertise en wantrouwen, tussen openheid en speculatie, tussen herinnering en reconstructie en uiteindelijk tussen de wereld van het narratief en de wereld van controleerbare werkelijkheid.

Ik durf mezelf hardop af te vragen waar er nu nog sprake van een doofpot is...zit die nu zelfs in de media waar men het zicht op de feiten allang verloren is geraakt? Historisch gezien zie je vaak dat na rampen de emotionele verhalen en narratieven lange tijd doorleven, vaak decennia later gevolgd door een terugkeer naar bewijsbare en controleerbare feiten. Niet in de eerste plaats door journalisten, maar vaak door historici. Ik hoop en verwacht dat hier tenslotte een evenwichtiger verhaal uit naar voren komt. Dat zal dan de nieuwe kijk op de Bijlmervliegramp worden die het project Rampvlucht van de KRO-NCRV in 2022 nastreefde, maar nooit bereikte.